

Mérési eredmény összehasonlítása a hiteles értékkel

2011 január

Egy hiteles anyagmintán elvégzett mérés eredményének a hiteles értékkel történő összehasonlításának magyarázata. A módszer a hiteles és a mért érték közötti különbséget hasonlíja össze annak bizonytalanságával, azaz a hiteles és a mért érték összetett bizonytalanságával. Útmutatás arról, hogy miként kell meghatározni a hiteles értékek standard bizonytalanságát, valamint a mérési eredmények standard bizonytalanságát.

Szerző: Thomas Linsinger

Európai Bizottság – Közös Kutatóközpont
Referenciaanyag- és Mérésügyi Intézete (RMI)
Retieuseweg 111, 2440 Geel, Belgium

E-mail: thomas.linsinger@ec.europa.eu

www.erm-crm.org

BEVEZETÉS

A hiteles anyagminták (CRM) egyik leggyakoribb alkalmazási területe a mérési eljárások validálása. Ennek érdekében a hiteles anyagmintán méréseket végeznek és a kapott értékeket összehasonlítják a hiteles értékekkel. Ezt az összehasonlítást gyakran úgy minősítik, mint például a mérési eredmények „egyeznek”, „jól egyeznek”, vagy akár „tökéletesen megegyeznek” a hiteles értékekkel. Azonban létezik egy strukturált, mennyiségi megközelítés is, amely lehetővé teszi, hogy következtetéseket vonjanak le bármiféle eltérés esetén.

Ez a megközelítés a hiteles értéket, a mérési eredményt és az egyes bizonytalanságokat veszi figyelembe. Ezeket a bizonytalanságokat azután összevetik és ezt a kiterjesztett bizonytalansági értéket összehasonlítják a hiteles érték valamint a mért érték különbségével. Ez a feljegyzés útmutatás a bizonytalanság becslésére, valamint az eredményeknek a hiteles értékekkel történő összevetésére.

ALAPELVEK

A hiteles anyagmintán (CRM) végzett mérést követően a mérési középértéket és a hiteles értéket a következőképpen lehet kiszámítani:

$$\Delta_m = |c_m - c_{CRM}|$$

Δ_m ..... a mért középérték és a hiteles érték közötti különbség abszolútértéke

c_m ..... mért középérték

c_{CRM} ..... hiteles érték

Minden egyes mérés – a mérési bizonytalanság kifejezéséről szóló ISO-útmutatóban (GUM) [1] és az „Analitikai mérések mérési bizonytalanságának mennyiségi meghatározása” című Eurachem / CITAC-útmutatóban [2] leírt módon – u_m bizonytalansággal jellemezhető. Ez azt jelenti, hogy minden mérési eredmény csak a mérés bizonytalanságának határain belül határozható meg. Hasonlóképp egy CRM hitelesített értéke is csak egy meghatározott – a tanúsítványon feltüntetett – u_{CRM} bizonytalansággal ismert. A mérési bizonytalanságot rendszerint normális szórásnégyzet adják meg, azonban csak a variancia (szórásnégyzet) additív. A Δ_m bizonytalansága u_{Δ} , amely a hiteles érték és a mérési eredmény bizonytalanságaiból számítható ki a következőképpen:

$$u_{\Delta} = \sqrt{u_m^2 + u_{CRM}^2}$$

u_{Δ} ..... az eredmény és a hiteles érték kombinált bizonytalansága (= a Δ_m bizonytalansága)

u_m ..... a mérési eredmény bizonytalansága

u_{CRM} ..... a hiteles érték bizonytalansága

A hozzávetőlegesen 95%-os megbízhatósági intervallumnak megfelelő U_{Δ} kiterjesztett bizonytalanság az u_{Δ} és egy lefedési tényező (k) – (amely általában 2-vel egyenlő) – szorzatából kapható meg.

$$U_{\Delta} = 2 \cdot u_{\Delta}$$

U_{Δ} ..... az eredmény és a hiteles érték különbségének kiterjesztett bizonytalansága

Egy módszer pontosságának értékelése céljából Δ_m -et összehasonlítják U_{Δ} -val: $\Delta_m \leq U_{\Delta}$ teljesülése esetén nincs jelentős eltérés a mérési eredmény és a hiteles érték között.

AZ EGYES BIZONYTALANSÁGOK MEGHATÁROZÁSA

A hiteles érték bizonytalansága

A tanúsítványon megadják minden egyes hiteles érték u_{CRM} kiterjesztett bizonytalanságát. Minden ERM®-tanúsítvány lábjegyzetben tartalmaz egy magyarázatot a bizonytalanság származtatásáról (l. 1. és 2. ábra). A legtöbb esetben a lefedési tényezőt konkrétan megadják, (erre láthatunk példát az 1. ábrán). A hiteles érték u_{CRM} standard bizonytalansága a megállapított kiterjesztett bizonytalanság és a lefedési tényező hányadosaként adható meg.

Néhány esetben a bizonytalanságot a laboratóriumi mérési középértékek átlagának 95%-os megbízhatósági intervallumaként értelmezzük (pl. 2. ábra). Ebben az esetben az $n-1$ szabadságfokkal rendelkező 95%-os megbízhatósági intervallum t tényezőjét statisztikai táblázatokból kell kiolvasni (ahol n a laboratóriumok számát jelöli). [A tényezőt MS Excel®-ben is lehet származtatni a $tinv(0.05, n-1)$ függvény használatával]. A hitelesített érték u_{CRM} standard bizonytalansága tehát a megállapított kiterjesztett bizonytalanság és a t tényező hányadosaként kapható meg.

A mért érték bizonytalansága

Az ISO/IEC 17025 szabvány [3] szerint minden egyes mérés esetében meg kell adni a mérési bizonytalanságokat. A teljes bizonytalansági listák hiánya miatt számos közelítés létezik (csökkenő hasznossági sorrendbe sorolva) a mérési bizonytalanságok becslésére.

- 1) A laboratóriumon belüli reprodukálhatóságra vonatkozó szórás (közbenső precizitás) – például a minőségellenőrzési táblázatokból meghatározott módon – az u_m (hozzávetőleges) becsléseként használható.
- 2) A más forrásokból (pl. a www.erm-crm.org weboldalon hozzáférhető tanúsítási jelentésekből, vagy laboratóriumok közötti összehasonlításokból) származó reprodukálhatóság szórása is használható, ha bizonyított tény, hogy az adott laboratórium mérési pontossága megegyezik a szóban forgó vizsgálat résztvevőinek teljesítményével.
- 3) Végzett mérések szórása csak igen hozzávetőleges becslésként használható. Ez a becslés jellemzően alulbecsüli a tényleges bizonytalanságot.

ERM® - BB445

PORK FAT		
Chlorobiphenyl ¹⁾ Ballschmitter No. (Congener name)	Mass fraction	
	Certified value ²⁾ [µg/kg]	Uncertainty ³⁾ [µg/kg]
28 (2,4,4'-Trichlorobiphenyl)	14.8	1.3
52 (2,2',5,5'-Tetrachlorobiphenyl)	12.9	0.9

¹⁾ As obtained by quantification using GC methods.

²⁾ Unweighted mean value of the means of 8 accepted sets of data, each set being obtained in a different laboratory with a different method of determination. The certified value and its uncertainty are traceable to the International System of Units (SI).

³⁾ Estimated expanded uncertainty U with a coverage factor ($k=2$), corresponding to a level of confidence of about 95% defined in the Guide to the Expression of Uncertainty in Measurement (GUM), ISO, 1995. Uncertainty contributions a

1. ábra: Tanúsítvány kibővített bizonytalansággal. A hiteles érték (u_{CRM}) standard bizonytalansága a megállapított kibővített bizonytalanság és a lefedési tényező (ebben az esetben 2-vel egyenlő [pirossal jelölve]) hányadosaként kapható meg.

ERM® - CC580

ESTUARINE SEDIMENT		
Parameter	Mass fraction (based on dry mass)	
	Certified value ¹⁾	Uncertainty ²⁾
Total Hg	132 mg / kg	3 mg / kg
CH ₃ Hg ⁺	75 µg / kg	4 µg / kg

¹⁾ Unweighted mean value of the means of 11 to 13 accepted sets of data, each set being obtained in a different laboratory and / or with a different method of determination. Certified value is based on dry mass. The certified values are traceable to SI.

²⁾ The certified uncertainty is the half-width of the 95% confidence interval of the mean defined in U . k -factors were chosen according to the t-distribution depending of the number of accepted sets of results and were 2.179 for total Hg and 2.228 for MeHg.

2. ábra: Tanúsítvány megbízhatósági intervallummal. A hiteles érték (u_{CRM}) standard bizonytalansága a megállapított kibővített bizonytalanság (ebben az esetben 4 a CH₃Hg-ra vonatkozóan) és a lefedési tényező (ebben az esetben 2,228 [pirossal jelölve]) hányadosaként kapható meg.

PÉLDA ERM-BB445 (PCB-K SPECK)

PCB 52: hiteles érték = (12.9 ± 0.9) µg/kg. A tanúsítvány 2. lábjegyzete megállapítja, hogy az alkalmazott lefedési tényező $k = 2$ volt. Az u_{CRM} tehát $0.9/2$ µg/kg = 0.45 µg/kg.

A laboratóriumi mérések átlagosan (14.3 ± 1.8) µg/kg értéket állapítottak meg (egységes szórás a három hét során elvégzett 6 mérés alapján). A szórást elosztották a mérések számának négyzetgyökével, mivel az eredmények átlagát vetették össze a hitelesített értékkel. Az u_m -et tehát $1.8/\sqrt{6}$ µg/kg = 0.74 µg/kg-ra becsülik.

$$\Delta_m = |c_m - c_{CRM}| = |14.3 - 12.9| \text{ µg/kg} = 1.4 \text{ µg/kg}$$

$$u_A = \sqrt{u_m^2 + u_{CRM}^2} = \sqrt{0.74^2 + 0.45^2} \text{ µg/kg} = 0.87 \text{ µg/kg}$$

A kiterjesztett bizonytalanság U_A értéke $2 \cdot u_A = 1.7$ µg/kg. Ez nagyobb mint a hiteles és a mért érték közötti Δ_m különbség. A mért középérték tehát nem tér el lényegesen a hiteles értéktől.

- 1 Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (1993) Guide to the expression of uncertainty in measurement (Útmutató a mérési bizonytalanság kifejezéséhez). ISO, Genf. ISBN 92-67-10188-9
- 2 Ellison SLR, Roesslein M, Williams A (szerkesztők) (2000) EURACHEM/CITAC Guide: Quantifying uncertainty in analytical measurement (EURACHEM/CITAC-útmutató: Analitikai mérések bizonytalansági mennyiségének meghatározása), 2. kiadás. EURACHEM. ISBN 0-948926-15-5. Elérhető: <http://www.eurachem.com>
- 3 Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (1999) ISO/IEC 17025: Vizsgáló- és kalibrálólaboratóriumok felkészültségének általános követelményei, ISO, Genf